

Het dagelijks leven in Oostende tijdens de bezetting (1940-1944): (18)

door Roger JANSOONE

18. *Sursum corda!* : Oostende en het "Rijke Roomse Leven" onder het nazi-regime

"Soms is wijsheid niet de belangrijkste eigenschap die verlangd wordt, meer bepaald wanneer een *onhoudbare* morele gang van zaken blijkbaar een *uitbarsting* nodig heeft ...en al die wijsheid naar de hel mag lopen!"

Chadwick, O. : "Pius XII . The legends and the truth", 1998

"Hoe kan een volk van zestig miljoen intelligente mensen zich in angst en dienstbaarheid onderwerpen aan een buitenlander, een Oostenrijkse schilder, en dan bovendien nog een schilder zonder enig talent?"

Kardinaal Mundelein in een toespraak op 18.5.1937 in Chicago, USA

Het Rome van weleer : een machtsinstituut en een machtsblok

In de vorige eeuw (en vooral tijdens de eerste helft) was de Kerk onbetwistbaar nog steeds een *bijzonder belangrijke* factor van en in de samenleving, ja zelfs tot in de diepste vezels van het dagelijks leven. Vandaar dan ook dat het onvergeeflijk zou zijn indien in deze kroniek van het dagelijks leven tijdens de bezetting, een nadere beschouwing hierover zou ontbreken. Dit heeft dan uiteraard niets te maken met een vage opwelling van klerikalisme of geloofsijver, doch heel eenvoudig met de vereisten van een volledige en objectieve geschiedschrijving.

Hierdoor was de Kerk niet alleen een morele maar - gewild of ongewild - ook een *politieke* machtsfactor. Want - wat men thans *het Rijke Roomse Leven* noemt - de Kerk beschikte over een alles overspannend parochiaal *netwerk* én over een "verzuiling" qua christelijke scholen, hogescholen en een universiteit, ziekenhuizen, bejaardentehuizen en instellingen voor zorg en nazorg (zelfs psychiatrische inrichtingen), hierin goed omgeven en ondersteund door een bevriende pers, partijpolitiek en sociale organisaties en verenigingen. Deze alles omvattende *infrastructuur*, met diverse vertakkingen tot in *alle* geledingen van de maatschappij, vormde onvermijdelijk en "nolens volens" in zekere zin een *politiek tegengewicht* tegenover iedere vorm van dictatuur van totalitaire aard, die een greep wou doen naar een totale controle over de maatschappij. Uiteraard vormde dit *tegelijktijd* een politiek tegengewicht tegen het toen snel uitdeinende *Rijke Rode Leven*, het oprukkend en opbloeiend socialisme met vakbond, ziekenfonds, pers en coöperatieven (en in Oostende, zelfs met een eigen "Roode Vloot"!), maar dat is een apart verhaal en buiten deze context. "Adeste, fideles, laeti triumphantes!"

Het was onvermijdelijk dat de Kerk (althans de leiding in Rome) in botsing of in aanvaring zou komen met het nazi-regime, en dit in een vroeg stadium, reeds *vooraleer* in 1933 de nazi-machtsovername in Duitsland een voldongen feit was geworden. De cruciale vraag is alleen : "waarop is dit concreet en in de praktijk uitgelopen?". Op een wilskrachtige en duidelijke afwijzing? Of op een vorm van toenadering en/of samenspannen met het regime? (zoals in het Spanje van Franco en, in zekere mate, in het Italië van Mussolini). Of werd het iets tussenin, een "grijze zone", een bestendig wikken en wegen, talmen en weifelen, vallen en opstaan?

De hedendaagse Kerk is duidelijk nog slechts een schaduw van het machtsinstituut van weleer, en dat is misschien maar goed ook, want kennelijk slechts op die manier is een terugkeer mogelijk naar de oorspronkelijke kerk, de kerk van Christus, ...en de nieuwe paus Franciscus I schijnt dit goed te hebben begrepen. Onze destijds gevierde schrijver Felix Timmermans had dit alvast in een vroeg

stadium (en met een bijna profetische blik) blijkbaar al goed begrepen met zijn nog steeds intrigerend werk "De Harp van Sint-Franciscus" (1932).

Maar tijdens het "interbellum" (en nog lang daarna) lag dit wel enigszins anders. Niet alleen in het Vaticaan maar overal in de wijde wereld, van hoog tot laag, hield de autoritaire paus Pius XI alle touwtjes strak in handen, hierin bijgestaan door zijn gezagsgetrouwe en al even autoritaire kardinaal-staatssecretaris Eugenio Pacelli, de latere Pius XII. Niet voor niets werd toen triomfantelijk het strijdlid gezongen "O, Kerk van twintig eeuwen", met de jubelende leuze "O, Moederkerk van Rome, zo edel en zo groot, van alle kanten stromen de volkeren in uw schoot!". Het was ook in die tijd dat hier bij ons Lodewijk De Vocht zijn indrukwekkende "Christus Koning Mis" componeerde. "Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat!" (en met "Christus" werd hier allicht vooral bedoeld "de Kerk"). Dit was nog het ware "Rijke Roomse Leven"! Beeld en klank hiervan vonden quasi een alles overkoepelend symbool in het imago dat op topdagen in Rome werd uitgestraald door een Paus, omhuld in vorstelijke gewaden, gekroond met een schitterende tiara en hoog gedragen op een pompeuze "sedia gestatoria", een beeld dat de huidige generaties zich nu nog nauwelijks kunnen voorstellen!

Op kanselarijen (en nieuwsredacties) waren er toen al kerk-experts en "Vatican watchers", en sommige landen hadden (en hebben nog) zelfs een ambassadeur "bij de Heilige Stoel". Toen ik destijds bij de FAO actief was in Rome, had België er niet minder dan *drie* ambassadeurs : bij het Quirinaal, bij de Heilige Stoel en bij de F.A.O. (een UNO-organisatie). Doch in zijn eigenste Rome zat Mussolini opgescheept met "een Staat in de Staat", maar hij heeft nooit echt aangestuurd op een confrontatie met het Vaticaan. Zelfs Hitler, met al zijn arrogantie, machtswellust en brutale aanstellerigheid, is tegenover de Kerk nooit tot het uiterste gegaan, zelfs niet wanneer zijn troepen in 1943 Rome gingen bezetten doch angstvallig buiten het Vaticaan bleven, ...nochtans aldaar gewoon aan de overkant van de straat! En Stalin mocht schamper de vraag stellen "Over hoeveel divisies beschikt de paus?", hij hield toch terdege rekening met het bestaan van dit machtsblok in Europa en in de wereld, en binnen de K.G.B. was er dan ook een speciale afdeling "Kerkelijke Zaken", hierin gevolgd door de geheime diensten in de satellietlanden (vooral in Polen, in de D.D.R. en in Hongarije).

Ook in de *protestantse* landen was het dagelijks leven toen nog overal doordrongen van een vanzelfsprekende religieuze en kerkelijke sfeer. Treffend voorbeeld : Van 9 tot 12 augustus 1940 had er een geheime ontmoeting plaats tussen president Roosevelt (toen nog niet in oorlog) en premier Churchill (toen reeds bijna een jaar in een wanhopige strijd verwickeld met nazi-Duitsland). Deze eerste bilaterale conferentie vond plaats in een baai van de kust van Newfoundland, aan boord van de Britse slagkruiser HMS *Prince of Wales*. Naast een aantal praktische afspraken werd hier ook een overeenkomst bereikt voor een "Atlantic Charter", waaruit later de UNO en ook de NATO zouden voortkomen. Op zondag 10 augustus was er op het achterdek van het slagschip een gezamenlijke kerkdienst waarbij, begeleid door een gemengd gelegenheidskoor van Britse en Amerikaanse matrozen, de twee regeringsleiders samen met hun resp. delegaties uit volle borst geen "shanties" maar wel een aantal psalmen zongen die Churchill himself had uitgekozen. In zijn memoires stelde Churchill dat deze historische ontmoeting "de *gezamenlijke doelstelling* van beide landen tot leven bracht, een doel dat op ontroerende wijze werd *gesymboliseerd* in en door de *gezamenlijke kerkdienst* op zondagmorgen 10 augustus". "Onward Christian soldiers!". Reeds Cromwell en zijn *Roundheads* trokken destijds ten oorlog onder het zingen van krijgshaftige psalmen!

Rome tegenover Hitler : "met brandende zorg" ?

Nu de *geheime archieven* van het Vaticaan over die duistere periode een en ander beginnen vrij te geven (hierbij aldus een "primeur" voor "De Plate"!), beginnen we wat dieper zicht te krijgen over

de houding van de Kerk in die bewogen jaren. Dat was ook wel nodig na al de verwarring en betwistingen die hierover schering en inslag geweest zijn. Herinneren wij maar aan het opzienbarend en controversieel toneelstuk van Rolf Hochhuth "Der Stellvertreter" (1963), waarin paus Pius XII, de "plaatsvervanger van God op aarde", in de problematiek van de Holocaust zo maar wordt opgevoerd als een "medeplichtige door schuldig verzuim". Doch in werkelijkheid lag het allemaal niet zo eenvoudig. Dat er een simplistische en eenzijdige benadering ontstond, was eigenlijk vooral te wijten aan de halsstarrige geheimhouding van de Kerk zelf (en uit wat hierna volgt, blijkt dat de Kerk hiervoor wel voldoende redenen had!).

Bij nadere beschouwing blijkt nu dat normen voor gedrag en houding van de Kerk t.o.v. de nazi-doctrine, werden ingegeven door bedenkingen en gevoelens van *opportunisme en terughoudendheid*, met hiervoor twee redenen : de officiële betrekkingen die reeds voorheen in Italië (en dan nog in Rome!) waren aangeknoopt met "il Duce" Benito Mussolini (de latere bondgenoot van Hitler), en ook omdat het nationaal-socialisme "nuttig" leek te zijn in een gemeenschappelijke strijd tegen het "goddeloos bolsjewisme" én voor het behoud van het "christelijk Avondland" (doelstellingen die toen *niet alleen in het christelijk kamp* voorop stonden!). Uit die vrijgegeven archieven blijkt nu dat het fel omstreden "stilzwijgen" van paus Pius XII volkomen in de lijn lag van de opvallende terughoudendheid van zijn *voorganger*. Dat hoeft geen verbazing te wekken vermits Eugenio Pacelli, de latere Pius XII, als "Minister van Buitenlandse Zaken" van het Vaticaan, "de facto" uiteindelijk de centrale figuur werd in het Vaticaan naarmate de zieke paus Pius XI steeds minder zelf en persoonlijk het heft in eigen handen kon nemen (een, in een ander en veel later tijdperk, nog vrij herkenbare toestand ...wanneer de gezondheidstoestand van een paus zienderogen achteruit gaat).

Uit die archieven blijkt dat, in de moeilijke verhouding tot nazi-Duitsland, ten gronde alles draaide rond het met Hitler in 1933 afgesloten Concordaat, dat voor Hitler eigenlijk slechts een "vodje papier" was (zoals met zoveel andere akkoorden), terwijl het Vaticaan dit, hoe dan ook, als de *enige wettelijke basis* bleef beschouwen, die *te allen prijze* moest in stand worden gehouden. Vandaar waarom "**Mit brennender Sorge**" in 1937 (een encycliek uitzonderlijk *niet in het Latijn!*) "mossel noch vis" was, ofschoon in kerkelijke middens voorgesteld als een "scherpe veroordeling van het nazisme". Want deze encycliek is geen volledige verwerping van het nationaal-socialisme maar veeleer een "gekortwiekt compromis" tussen enerzijds de bezorgdheid van de Duitse kerkelijke hiërarchie en anderzijds de vrees van het Vaticaan voor nadelige gevolgen van een te scherpe veroordeling (waarvoor Rome in *andere* kwesties heel zeker nooit is teruggeschrokken, wel integendeel!). Het nationaal-socialisme en de NSDAP werden zelfs niet eens vermeld! De slagzin was duidelijk : *polemie*k moest vermeden worden ...en meteen al wat voor Hitler een reden zou kunnen zijn om het Concordaat eenzijdig op te zeggen. Vrijwel het enig *concreet* nut van deze encycliek was het feit dat de maatschappelijk in het nauw gedreven Duitse bisschoppen nu eindelijk vanuit Rome een publieke "interventie" zagen waarop zij reeds zo lang aandrongen, en dit nadat - omgekeerd - Rome tot dusver steeds bij die bisschoppen erop had aangedrongen dat *zij zelf* in eerste instantie de nodige acties zouden ondernemen om de fundamentele rechten van de Kerk in Duitsland te vrijwaren.

Opmerkelijk en "atypisch" voor het al eeuwenlang keihard en expliciet optreden van Rome tegen iedere geloofsdwaling of morele "zijsprong": in *Mit brennender Sorge* vind je nergens het woord "ketterij". Er is enkel sprake van een "Irrlehre" (een dwaalleer) "*weit von wahrem Gottesglauben und einer solchem Glauben entsprechenden Lebensauffassung entfernt*" (1). Merkwaardig is ook de omzichtige uitlating "*Wer in pantheistischer Verschwommenheit Gott mit dem Weltall gleichsetzt, Gott in der Welt verweltlicht und die Welt in Gott vergöttlicht, gehört nicht zu den Gläubigen*" (2). Maar voor Hitler en zijn geestesgenoten was dit al erg genoeg om zijn stekels op te zetten! Op Palmzondag (de triomfantelijke intrede van Christus in Jerusalem, ...nauwelijks een week voor zijn kruisiging) werd de encycliek *door de Duitse bisschoppen* publiek voorgelezen, en dit na de

jubelende intredepsalm (meteen een verwijzing naar de bijbelse verbondenheid met het joodse volk) : “Pueri *Hebraeorum* portantes ramos olivarum obviaverunt Domino, clamantes et dicentes : Hosanna *filio David*” (3).

Deze encycliek (door velen nog steeds beschouwd als een moedige en “gedurfde” aanval van de paus tegen Hitler) was alzo - blijkens de archieven - eigenlijk een *terugtocht* tegenover de confrontatie die *oorspronkelijk* reeds in grote lijnen en *zeer discreet* was overeengekomen in werkgroepen van de Curie. De kritiek beperkte zich vrijwel enkel nog tot het misbruik van “religieuze taal” door de nazi’s inzake “bloed en ras”, de drang tot overleven van een volk, de openbaring, e.d. Er was nergens sprake van de cruciale rol van de paus als voorvechter en verdediger van de mensenrechten, van *alle* mensenrechten *en van iedereen* (incl. de joden en andere “rassen”). De reden ligt ongetwijfeld in het feit dat de paus goed wist dat de rassenleer in Hitlers “gedachtegoed” een primordiale plaats innam. Het is dus duidelijk dat de houding van Rome schommelde tussen enerzijds een realistische inschatting van feitelijke toestanden en anderzijds de ijdele hoop om niet tot een definitieve breuk te komen met nazi-Duitsland.

Meteen was het signaal naar alle kardinalen en bisschoppen over heel de wereld duidelijk : gooi geen olie op het vuur! Als dit onverhoeds gebeurde, dan ontketende dat in nazi-Duitsland een “hevige storm van verontwaardiging”, zoals na een toespraak, op 18 mei 1937 in Chicago, van kardinaal Mundelein in een bijeenkomst met priesters van zijn aartsbisdom (en dus niet bestemd voor publicatie). Hij zei “Hoe kan een volk van zestig miljoen intelligente mensen zich in angst en dienstbaarheid onderwerpen aan een buitenlander, een Oostenrijkse schilder, en dan nog een schilder zonder enig talent?”. Een razende Hitler dreigde de Kerk in Duitsland terug te brengen tot een vorm van “bureaucratische vroomheid zoals het protestantisme”! (wat meteen ook duidelijk maakte dat hij maar een erg lage dunk had van de Evangelische Kerk, die inderdaad erg meegaande was met het nazisme). Maar in Duitsland “de geliefde Führer” bespottelijk maken, was nog erger dan majesteitsschennis : dit was heiligschennis! Ook Charlie Chaplin, met zijn schertsfilm “The great Dictator” (1940), mocht dit ondervinden.

Duidelijk in een streven naar een “evenwichtige aanpak” werd reeds zeer kort nadien, op 19 maart 1937, de encycliek “*Divini Redemptoris*” gepubliceerd, waarin het “atheïstisch communisme” *scherp en zonder omwegen* werd aangevallen, nadat reeds precies *een jaar eerder*, op 19 maart 1936, in “*Dilectissima nobis*” over het communisme de banvloek was uitgesproken. Alzo werd het “evenwicht” behouden, ook al viel het Vaticaan hierdoor zeer duidelijk in herhaling (...doch “bis repetita placent”). Dit uiterst omzichtig beleid vertoont eigenlijk opvallend veel gelijkenis met de toenmalige (en fatale) *appeasement*-politiek van de Britse premier Chamberlain, eveneens ontstaan uit vrees en onmacht tegenover een agressief, niets ontziend en snel oprukkend nazi-regime. Want “*Obsequium amicos, veritas odium parit*” (toegeeflijkheid maakt vrienden, waarheid verwekt haat), dixit destijds de cynische Terentius.

Katholieke Actie

Deze *inleidende* beschouwingen zijn onontbeerlijk om *achtergrondinformatie* te bekomen omtrent wat hierna volgt, des te meer daar dit geput wordt uit archieven van het Vaticaan die *recent* zijn vrijgegeven. Ogenshijnlijk geeft die inleiding de indruk dat de Kerk zich t.o.v. het nazi-regime weifelend en passief opstelde. Doch *in alle stilte* werd het nodige gedaan om de weerbaarheid van de Kerk t.o.v. dit nieuw en dreigend gevaar te organiseren. Vooreerst via een grondig onderzoek van *alle* doctrinaire standpunten van de nazi-ideologie die niet in overeenstemming waren met de leerstellingen van de Kerk (zonder daarom de bevindingen dienaangaande *publiek* te gaan verkondigen, zoals bleek uit de encycliek “*Mit brennender Sorge*”), en vervolgens ook via een zeer concrete en op de *dagelijkse praktijk* gerichte actie tegen nazisme, fascisme en communisme, dus tegen *alle* totalitaire regimes en dictaturen.

Hiervoor moest niet ver gezocht worden want de Kerk was sedert 1905 begonnen met de "katholieke actie" om de "secularisering van de samenleving" tegen te gaan. Dit omvatte een "intensivering" van het parochiaal geloofsleven én "centralisatie" van alle bestaande katholieke sociale organisaties, een samenbundeling - in de diepte én de breedte - van alle progressieve krachten, via een *internationaal* gerichte beweging. In de beginfase was dit een reactie tegen het ontstaan van antiklerikale regeringen in West-Europa en de toenemende ontkerstening en ontkerkelijking van de arbeidersklasse. Er was toen natuurlijk nog geen sprake van nazisme of fascisme maar wél van het dreigend gevaar van het *marxisme* in diverse vormen, vooreerst het socialisme en syndicalisme en vervolgens ook het bolsjewisme in Rusland, waaruit later het wereldcommunisme zou groeien. Die antimarxistische *ondertoon* is zeer lang van *overwegend belang* geweest, ook toen fascisme en nadien nazisme Europa begonnen te overspoelen.

De encycliek "Rerum Novarum" van 1891 was een eerste aanzet, daarna verduidelijkt in "Il Fermo Proposito" (1905) van paus Pius X, met voortaan de term "katholieke actie" als een overkoepelende benaming van het geheel van katholieke organisaties die actief waren met betrekking tot "*het sociale vraagstuk*" (zoals men toen omzichtig de klassenstrijd poogde te omschrijven). Voor het eerst aanvaardde de Kerk hierbij dat niet alleen priesters maar ook "bekwame *leken*" ertoe "geroepen" waren om leiderschap en verantwoordelijkheid op zich te nemen (een sedert de Contrareformatie in de 17^e eeuw wel erg *fundamentele* ommezwaai!).

Door de Eerste Wereldoorlog werd het stil rond deze beweging en was er nauwelijks nog sprake van "katholieke actie". Doch deze term werd spoedig weer opgenomen, in 1922, via de encycliek van paus Pius XI "Ubi Arcano Dei Consilio", waarin de paus, verwijzend naar de "slechte situatie in de wereld" (incl. toenemende "zederverwilderings"), de bisschoppen ertoe aanspoorde om het "katholieke gedachtegoed" te herstellen zowel bij het individu *als in het gezin en in de maatschappij*. Hierin zag hij een opdracht voor organisaties die zich richtten op de verhouding *Kerk/gezin/jeugd*, een nieuwe "heilige drieluikigheid". De *Katholieke Actie*, afgekort K.A., werd gepropageerd als een *totaal nieuwe* organisatie waarin progressieve christenen de "geloofsverbreding" uitdragen als een modern "apostolaat", onder leiding van de bisschoppen, ter aanvulling van "de bestaande zielzorg". Ogenschijnlijk allemaal nog heel "braafjes", maar schijn bedriegt! Want meteen moesten alle organisaties, reeds actief in "de zielzorg", nu volledig "geïntegreerd" worden in de K.A., en de bisschoppen zouden hierbij "animerend, regelend *en disciplinerend*" optreden. De *weerstand* in conservatieve kringen tegen al die "nieuwlichterij" (reeds opgedoemd na "Rerum Novarum") zouden aldus thans kordaat worden aangepakt "van hogerhand". Om die conservatieven en reactionairen in het gelid te brengen, wees de paus erop dat de "religieuze legitimatie" van de K.A. zijn oorsprong vond in het dogmatisch beeld van de Kerk "als het Mystiek Lichaam van Christus", waarvan iedere "ware gelovige" *automatisch en organisch* deel uitmaakt. Ja, wat kon men, zelfs als oerconservatief gelovige, nog daartegen inbrengen? Voorwaar een handige theologische zet!

Met "Quadragesimo Anno" (1931 - *Veertig jaar later*) werd de "sociale" encycliek "Rerum Novarum" (1891) aangepast aan de intussen grondig gewijzigde maatschappelijke context (depressie jaren dertig, afsplitsing socialisme / marxisme, groei christelijk syndicalisme, een streven naar sociale rechtvaardigheid en maatschappelijke herverdeling). Ook dit bewijst dat de Kerk intensief en doelbewust bezig was met al wat er zich hier "in dit aardse tranendal" afspeelde. De tijd van enkel "de blik op het hiernamaals" leek definitief voorbij, ook al zou het nog lang duren (zelfs tot vandaag) om de laatste "reactionairen" tot inkeer te brengen. Om dit te kunnen opvolgen, biedt de lezersrubriek van "Kerk&Leven" een klaar inzicht, want het is er een voortdurend heen en weer wringen tussen progressieven en conservatieven, op zichzelf voorzeker een teken van democratisering binnen de kerkgemeenschap, alleen al door het feit dat nu ook lezersbrieven van vooruitstrevende katholieken gepubliceerd worden, wat voorheen zeker niet altijd het geval was. "Imprimatur. Nihil obstat"

K.S.A. in Vlaanderen

In Vlaanderen richtte de K.A. zich vooral tot *de studerende jeugd*, scholieren en studenten. Arbeidende jongeren waren de doelgroep van Cardijn met zijn K.A.J. (cfr. "Vakbeweging en UHGA") terwijl christelijke arbeiders, bedienden en overheids personeel reeds georganiseerd waren via de christelijke arbeidersbeweging. Die prioritaire doelstelling was vooral ingegeven door het feit dat ontkerstening van de arbeidersklasse niet alleen in Wallonië maar ook reeds in Vlaanderen ver gevorderd was. Het kwam er dus op aan, dan toch ten minste de jeugd te behouden "voor Christus", des te meer daar katholieke jongeren reeds vanaf de jaren twintig in toenemende mate ook werden aangesproken door rechtse tot extreemrechtse organisaties met vaak een eigen jeugd afdeling en met een veelal pseudo-christelijke ingesteldheid, in de zin van "AVV-VVK" (Alles Voor Vlaanderen – Vlaanderen Voor Kristus).

Bijgevolg werd door kanunnik Karel Dubois (misschien niet toevallig uit de Rodenbachstad Roeselare) op 7 juni 1928 de "K.S.A. – Katholieke Studenten Actie" opgericht, als onderdeel van de Katholieke Actie en tevens ter vervanging van de bestaande A.K.V.S. Daarna gevolgd door de oprichting, in 1930, van de V.K.S.J., de "Vrouwelijke Katholieke Studerende Jeugd", een voor die tijd "gedurfd" initiatief omdat studeren en voortstuderen voor meisjes toen nog niet helemaal aanvaard werd en zo'n initiatief bijgevolg niet verwacht werd vanuit katholieke behoudsgezinde hoek! Typerend voor die tijd blijkt - alleen al uit de *specifieke benaming* - dat de jongens mochten en moesten "actie" voeren ...doch de meisjes liever niet (zij moesten vooreerst en vooral "studeren"...en dat was toen immers al heel wat!). Als "tegenvoeter" van extreemrechtse jeugdbewegingen was de K.S.A. al van meet af aan niet alleen overtuigd en openlijk katholiek maar ook strijdlustig, dynamisch, goed georganiseerd, steeds in uniform en goed "zichtbaar", met vendels, vaandels en slaande trom, ...en vooral ook nogal opvallend "Vlaamsvoelend", want dit was ook de tijd van de "IJzerbedevaarten" en van AVV-VVK. Via de colleges groeide de K.S.A. al spoedig uit over heel Vlaanderen, ook in traditionele colleges waar "flaminganten" nog steeds met een scheef oog werden bekeken. Het werd ook de tijd van martiale stapliederen, met dreunende "landsknechtrommen", destijds een echte manie!

Die kanunnik Dubois is nogal omstreden omdat hij zich deed opmerken door zijn virulent anticommunisme, onder de leuze "Rome in plaats van Moskou!". Want zijn opstelling t.o.v. fascisme en nazisme is nooit opgevallen. Doch men moet dat zien in de toenmalige tijdsgeest, die al vroeg in brede lagen van de bevolking (tot binnen de arbeidersklasse!) was opgezweept tegen het "goddeloos marxisme" en het "atheïstisch communisme", nadat overal ontstellende verhalen verspreid werden over de wrede kerkvervolging in Rusland. Het ging hier wel niet om katholieken maar om orthodoxe christenen, dus om "afgescheurde" christenen, maar het waren toch ook christenen, en - wie weet? - welk lot stond de *andere* christenen te wachten met dit opdoemend "rode gevaar"? Zelfs de later wereldberoemde striptekenaar Hergé, de "vader" van Kuifje, begon zijn schitterende loopbaan als de auteur van het vrij simplistische en duidelijk nogal erg anticommunistische "Tintin au pays des Soviets" (1929). Als tekenaar was hij een vaste medewerker van de krant "Le Vingtième Siècle", de spreekbuis van het francofone, conservatieve, katholieke en anticommunistische Belgisch establishment, waaruit trouwens ook het "Rexisme" van Degrelle zou ontstaan. Om maar te zeggen: kanunnik Dubois, hoe lofwaardig ook in zijn streven en doelstellingen, was maar een kind van zijn tijd. En indien sommige KSA-leden zich tijdens de bezetting vrijwillig gemeld hebben voor het Oostfront, dan zou het niet eerlijk zijn om dat in zijn schoenen te schuiven (trouwens, welke motieven hebben daarin allemaal gespeeld of meegespeeld??). Zelfs sommige Kajotters zijn Oostfronter geworden, doch wie heeft daarvoor ooit met de vinger gewezen naar Cardijn?

Tijdens de bezetting werden K.A., KSA en VKSJ niet verboden door de Militärverwaltung (in Duitsland zou dit al lang wél het geval geweest zijn, want daar was er voor de jeugd enkel nog

Hitlerjugend en B.D.M.), maar veiligheidshalve hield men de activiteiten toch maar “op een laag pitje”, wat niet betekende dat de werking volledig werd onderbroken, althans niet intern (er waren immers ook nog “studiekringen” voor “geloofsverdieping”). De Militärverwaltung was er zich van bewust dat de Kerk in België wezenlijk een sterke en te duchten *tegenmacht* vormde. Zolang die Kerk (met een onbuigzame kardinaal Van Roey) geen stokken in de wielen kwam steken, was het niet opportuun om de katholieken tegen zich in het harnas te jagen, ook omdat diep ingewortelde christelijke idealen (zoals “voor outer en heerd!” sedert de Boerenkrijg) een “nuttige” voedingsbodem bleken te vormen voor werving van strijders aan het Oostfront. De doorgaans pragmatisch ingestelde Militärverwaltung had, wat het christelijk kamp betreft, eigenlijk vooral aandacht voor de ondergrondse christelijke vakbeweging en eventuele verbanden met het verzet. Al het andere was in hun ogen “nur Quatsch und blöder Unsinn für Bibelforscher” (4). En het onverminderd anticommunisme van de geestelijkheid en van een ruime schare van gelovigen was voor hen altijd mooi meegenomen!

Een college in de storm van het oorlogsgebeuren

Op 10 mei 1940 werden in het Onze-Lieve-Vrouwe-College van Oostende de leergangen onmiddellijk geschorst. Het gebouw werd als ziekenhuis ingericht, net zoals tijdens de vorige oorlog, met principaal Butaye in een nieuwe rol als *ziekenhuisdirecteur*. Doch reeds op 10 juni 1940 werden de lessen hervat, onder leiding en toezicht van E.H. Jacques François, directeur van het Klein College, als waarnemend principaal, terwijl principaal Butaye nog in Frankrijk verbleef samen met zijn uit Oostende geëvacueerde zieken en gewonden.

De collegegebouwen werden tijdens de oorlog meermaals geteisterd door bombardementen, zowel het hoofdgebouw aan de Vindictivelaan als de gebouwen aan beide zijden van de Euphrosina Beernaertstraat evenals het gebouw in de Jozef II-straat. De inwonende priester-leraars zagen zich ertoe verplicht te slapen in de kelders van het hoofdgebouw. Leraars en leerlingen moesten zich behelpen met wat voorhanden was. Maar moeilijk gaat ook!

Bij de bevrijding werden de gebouwen opgeëist door de geallieerden. Men vond in de oude dekenij op de hoek van de Dekenijstraat en het Sint-Petrus- en Paulusplein een onderkomen, en voorts in het klooster van de Paters Dominicanen. Intussen werd E.H. Jules Verbeke op 18 december 1944 aangesteld als principaal. Hij stond tegenover een bijna onmogelijke opdracht. De soldaten bleven ingekwartierd tot februari 1946. Anderzijds begon de onoverzichtelijke taak van het opruimen van puin en de heropbouw van het college. Een nieuw complex werd opgetrokken en het werd ingehuldigd op 7 juni 1947. Ook de kapel kreeg in 1948 een nieuwe schikking. In de vernieuwde kapel werd het nieuwe orgel ingespeeld door Flor Peeters. En kunstschilder R. Vandeweghe bracht in het koor van de kapel een prachtig fresco aan.

Cultuur én sport, het werd na de oorlog een nieuwe drijfveer in het college! In juni 1948 werd door E.H. Jozef Verhelle samen met Roger Braet de sportclub HERMES opgericht, en dankzij Dr. Ernest Merlevede kon in 1949 een sportterrein worden aangekocht langs de Torhoutsesteenweg, met daarna de bouw van het stadion en het clubhuis. Mens sana in corpore sano!

Een “variabele” houding tegenover de Kerk

De houding van de bezetter tegenover de Kerk in België was fundamenteel *helemaal anders* als tegen diezelfde katholieke Kerk in Polen. In Polen was er *kerkvervolging*, doch wezenlijk ging het toch om *iets anders*. Vanaf de bezetting in september 1939 werden priesters opgepakt en afgevoerd naar concentratiekampen (veelal KZ Oranienburg), niet omdat ze priester waren maar omdat ze werden beschouwd als behorend tot de Poolse *intellectuele elite*. Zij deelden - via een “kulturelle Auslöschung” - het lot van andere “intellectuelen”, zoals leraars, politici, journalisten, auteurs,

artiesten, ambtenaren, magistraten (vergelijkbaar met het Khmer-regime in de jaren zeventig, toen het dragen van een bril al kenmerkend leek voor "behorend tot de intellectuele elite"!). Het doel was het intellectueel en artistiek hoog aangeschreven Poolse volk (een Slavisch volk van *Untermenschen* !) geestelijk en intellectueel te "onthoofden"(met uiteindelijk enkel nog een arbeidersproletariaat). En waarschijnlijk zou bij de vooropgestelde overgang naar de SS-Staat *ook bij ons* (nochtans een "Germaans" volk) elk spoor van kerk en religie worden uitgewist, ...en vervolgens ook elke vorm van culturele eigenheid. Een Duitser zei mij terzake : "Hitlers Denkfehler war die Annahme, dass eine doppelte Staatsbürgerschaft die Integration ins Grossdeutsches Reich verhindern könnte. Aber diese Argumentation war falsch. Dadurch, dass die Flamen gezwungen würden, sich für eine zu entscheiden, würden sie weder ihre Sprache noch Kultur, Herkunft, Religion oder Denkweise aufgeben" (5).

In de "Germaanse" landen werden priesters en leken intussen *niet collectief* aangepakt maar *individueel* , naargelang hun betrokkenheid in een of andere vorm van verzet of oppositie. Dat maakte het voor kerkelijke gezagdragers moeilijk om hiertegen hun stem te verheffen. Want voor de nazi's ging het niet om gelovigen maar om "Verbrecher", *misdadigers* van gemeen recht, die trouwens niet zonder enige vorm van proces werden veroordeeld (tenzij pas in een later stadium via de "actie" *Nacht und Nebel*). Nochtans meende een Duitse jurist : "Durch ihre Gegenwehr würden diese Leute nicht zum Täter. Juristisch war ihre Handlung keine Straftat, sondern eine gerechtfertigte Notwehrhandlung" (6). Maar onze prelaten waren geen juristen en zij hielden zich dan ook liever afstandelijk en afzijdig.

Gearresteerde priesters verbleven in KZ-Dachau in een "Pfarrerblok" waar zij als *geistliche Schutzhäftlinge* "in boete en versterving" moesten "meewerken" aan hun "wederopvoeding" (*Erziehung*). Dit waren de enige KZ-Häftlinge die soms "selectief" werden "entlassen" om te kunnen dienen als afschrikwekkend precedent in kerkmiddens waarop de nazi's weinig vat kregen (dit duivels "systeem" werd ook toegepast in Breendonk, maar dat was geen KZ doch een "Durchgangslager"). Zo is in Luxemburg het verhaal bekend van een priester die na zijn "Entlassung" en zijn terugkeer in zijn parochie, weigerde zich te plooiën naar de eisen van de plaatselijke SD. Hij verkoos ...*terug te keren* naar Dachau (uniek feit in de geschiedenis van "l'univers concentrationnaire"!). Typisch detail: het was "ein grosses Vergnügen" dat hij voor zijn lotgenoten enkele eindjes worst - ongehoorde luxe! - kon binnensmokkelen in het kamp. Hij was vooral gelukkig omdat hij door zijn terugkeer naar deze hel zijn geloofsgenoten een hernieuwde sterkte en volharding in het geloof kon bijbrengen. Dit doet denken aan pater Maximiliaan Kolbe (in 1982 heilig verklaard) die in Auschwitz (in de hongerbunker) vrijwillig de plaats ging innemen van een ter dood veroordeelde kameraad. Dát zijn verhalen van onvoorstelbare moed en zelfopoffering! Daartegenover, en in scherp contrast, staat de toch verregaande naïeve opstelling van collaborerende priesters zoals een Cyriel Verschaeve, ... totaal onbegrijpelijk! Doch die mystieke liefde voor God en de medemens - een band die niet bezwijkt onder terreur *maar dan net stérker wordt* - dat is eigenlijk een thema van alle tijden, zoals ook wordt weergegeven in de indrukwekkende en gelauwerde film van Xavier Beauvois "Des hommes et des dieux" (2010), een ascetisch en bijna miraculeus drama over de moord anno 1996 op acht Franse trappisten in een klooster in Algerije. *Christus vincit !*

K.S.A. in Oostende

In Oostende was er tijdens de bezetting eveneens zo'n "studiekring" in het Onze-Lieve-Vrouwe-College. Er is hierover weinig of niets bekend gebleven, althans niet voor zover ik het nog heb kunnen achterhalen. Doch dadelijk na de oorlog kreeg de K.S.A. er opnieuw flink de wind in de zeilen, en dit onder de bezielende leiding van KSA-proosten, priester-leraars die door hun functie zeer dicht bij de studenten stonden en die door hun "engagement" en ook door hun "intellectuele

bagage" aan de KSA precies dié extra-dimensie en meerwaarde konden meegeven die eigenlijk, meer in het algemeen, ten grondslag lag aan de K.A.

De bekendste KSA-proost in Oostende was Jan Cocle (°1924), uitmuntende retoricaleleraar en exponent van de "eloquentia", de *conste van rhetorische*, welsprekendheid die - met "alom gevierde redenaars" - sedert de *rederijders* hoog in aanzien stond. In die traditie was hij de man van de klassieke oudheid en literatuur, kunstkenner en estheet, gedreven intellectueel, auteur van bezinningsboeken (zoals "Gods ontmoeting met de mens"), maar daarom geen "kamergeleerde". Toen één van zijn *retoricanen* in de prestigieuze diocesane examens een eervolle derde plaats wist te behalen voor Latijnse dissertatie (een domein waarin het College van Oostende nooit had uitgeblonken), schonk dit hem als eminent classicus een persoonlijke en zeldzame voldoening. Opvallend is dat hij als enige leraar nooit een "lapnaam" gekregen heeft. Hij was "Kokkel", zonder meer. Samen met andere priester-leraars, zoals o.m. de onvergetelijke Jozef "Pier" Verhelle (1910-1975), de "vader" van de atletiek- en voetbalclub Hermes en destijds bekend auteur van "Jeugd voor het altaar", heeft hij ongetwijfeld zijn stempel gedrukt op opeenvolgende generaties van "collegegasten". "Sursum corda!"

Insgelijks bekend gebleven als KSA-proost (...en in menig ander domein) is de populaire en goedlachse Oostendenaar Robrecht Sarrazyn (°1932), een vroege vertegenwoordiger van "de lachende Kerk", die na een aantal jaren als collegeleraar nadien een bijna letterlijk "op de handen gedragen" pastoor is geweest van de parochie Sint-Katharina (Oostende-Conterdam). Toen hij in alle bescheidenheid eindigde als dorpspastoor in Leffinge (zijn mede-seminarist, Godfried Danneels, was intussen kardinaal geworden), was bij zijn inhuldiging "heel de Conterdam" afgezakt naar dit polderdorp, dankbaar om wat hij voor hun gemeenschap had betekend én tegelijkertijd bedroefd "omdat ze daar in Brugge hun paster hadden afgepakt". Terloops hierbij aangestipt: zijn vader Joris Sarrazyn (1897-1996) was de stichter van de christelijke coöperatieven in Oostende (wat alhier nog nauwelijks geweten is, en waaraan hij in al zijn zwijgzaamheid en discretie nooit enige richtbaarheid heeft willen geven, zelfs niet bij een jubileumviering van wat hij destijds had opgebouwd). Als ervaren bankbediende was hij de aangewezen persoon om die coöperatieven al vlug tot bloei te brengen. Met zijn klare en nuchtere kijk op geldzaken was hij de absolute tegenpool van wat men nu (sedert de Rerum Novarum-viering in 2013) in ACW-kringen ootmoedig "foutieve inschattingen" pleegt te noemen. Het ontstellend Dexia-debacle heeft hij gelukkig niet meer moeten meemaken. Trouwens, voor hem en zijn medestanders ware een dergelijk avontuur gewoon ondenkbaar geweest, ook al droeg hun bezielde vrijwilligerswerk blijkbaar in zich de kiemen van een komende mislukking omdat het onvermijdelijk ooit zou worden overgenomen door "hoger opgeleid" en "professioneel" kaderpersoneel, fataal weggegroeid van de oorspronkelijke idealen van de christelijke arbeidersbeweging. Als Oostendenaar kende hij alleszins het gezegde "Wie zoo hooge wilt ols God, volt te langen laatste weer oender de blompot", een Oostendse variante op de *hubris*-gedachte van de oude Grieken. Hij had ook een bijzonder gevoel voor humor. Toen hem een vraag gesteld werd omtrent zijn hoge leeftijd (hij is nog net geen 100 jaar geworden!), heb ik hem horen zeggen "Hier in dit leven moet je altijd beleefd en bescheiden zijn. Ik heb dan ook steeds iedereen laten voorgaan!" (een "doordenkertje"?).

In dit naoorlogse Oostende (en reeds tijdens de bezetting) was de man *achter de schermen* allicht in grote mate Arsène Carron (1910-1986). Sedert 1953 (bij de ramp "Oostende oender waoter", toen het overstroomd College herschapen was in een modderpoel waaruit de stank van stookolie opsteeg) was hij Principaal van het College, met als lapnaam "de Pette", een man van weinig woorden, een analytisch denkende wiskunde-leraar. Hij kwam nooit op het voorplan maar hield wel alles aandachtig in het oog, terwijl hij onvermoeibaar en bestendig bezig was met het verder uitbouwen van zijn College. Bij zijn aanstelling in 1953 schreef "De Zeewacht": "Hij is reeds 16 jaar leraar aan het college en is volledig vertrouwd met de Oostendse toestanden". Dat heeft de doorslag gegeven bij zijn aanstelling. Afkomstig uit Heule was hij dus oorspronkelijk geen Oostendenaar

maar hij is het allengs geworden door vrijwel volledig (zij het onopgemerkt) op te gaan in die "Oostendse toestanden". Hij was hierbij intens bekommerd om het welzijn van de jeugd, vooral de studerende jongeren, die hij dan ook oprecht wilde beschermen tegen het onheilspellend "Want er komen andere tijden!". Tegen een lied als "Tineke van Heule" zal hij geen bezwaar gemaakt hebben, maar hij had geen begrip voor het vanaf 1956 ook in Oostende opstijgend "gekerm en gekrijs" van de rock 'n roll- beweging. Doch hij stond daarin niet alleen, want dit was eigenlijk een generatiekloof tussen "wij" en "zij". In "De Zeewacht" werd toen een foto afgedrukt van een heupwiegend en "suggestief" dansend koppel in een Oostendse dancing, met als ondertitel "Een aap in aanbidding voor zijn apin". Ja, ouwe rockers, dat was nog eens "Rock around the clock!"

Processies en Zeewijding

Na de oorlog kwamen in Oostende de *processies* weer op gang (tijdens de bezetting vielen zij onder de verbodsbepaling "manifestaties en samenscholingen", en een "Zeewijding" op de *Atlantikwall* was totaal uitgesloten!), met vooreerst dan opnieuw de jaarlijkse Ommegang en Zeewijding. Het was voor ons als opgroeiende kinderen een eer en een genoegen te mogen optreden als figurant in deze prestigieuze en historische Ommegang (die intussen - teken van vooruitgang ? - helaas ter ziele is gegaan). Vooral het uniform van Spaanse soldaat (met een hellebaard!) in het gevolg van de Aartshertogen Albrecht en Isabella, was zeer in trek.

We mogen niet vergeten dat in Oostende jaarlijks nog een andere processie een "omwegang" maakte, namelijk die van de *koninklijke* parochie Sint-Jozef ("noblesse oblige"). Ook die kwam spoedig op dreef (intussen insgelijks geruisloos verdwenen). En ook daar waren de jongens tuk op het dragen van een aantrekkelijk uniform (met mantel en degentje!), dat van de "Eucharistische Kruisochters", voor ons een variante op de toen populair geworden "mantel- en-degenfilm" *De drie Musketers*. Pastoor Demeester, een echte volksvriend, had in elk geval geen moeite om figuranten te vinden! Op zijn parochie was hij in die nogal moeilijke naoorlogse periode uitstekend omringd door de onderpastoors Notebaert en Nicaise, echte sociale werkers "avant la lettre" doch beiden helaas al te vroeg gestorven. Dit goed op elkaar ingespeeld drietal vormde in zekere zin eveneens "drie Musketers" ("één voor allen en allen voor één"), maar dan wel zonder mantel en degen, en ook niet met staf en mijter.

Die processies waren alleszins een populaire uiting van *het Rijke Roomse leven*. Bovendien is het een onweerlegbaar feit dat zij een onvervreemdbaar cultureel-historisch *erfgoed* vormen (soms als dusdanig officieel erkend door de UNESCO), met allengs een sterk aangroeiende meerwaarde ten bate van toerisme en vreemdelingenverkeer, en dat is voor de Horeca altijd mooi meegenomen. Een indrukwekkend bewijs hiervan levert ongetwijfeld de Heilig-Bloed-processie in Brugge, die weliswaar vooral een massa toeristen maar allicht ook nog heel wat gelovigen aanlokt van over gans de wereld. De nazi's wisten trouwens wel waarom zij gekant waren tegen processies (ook al werd er sporadisch wel nog een processie "geduld" voor zover "ingegliedert" in een wel bepaalde "Volkstümlichkeit", bv. als "Erntefest"). Zij hadden al lang hun eigen "processies", luidruchtige optochten en manifestaties, evenals hun jaarlijkse massale "wijding" op de *Reichsparteitage* in Nürnberg, kennelijk allemaal "afgekeken" van aloude kerkelijke geplogenheden en rituelen. Processies, bedevaarten en volksdevoties waren niet alleen een volkse traditie en een publieke uiting van bezinning en vroomheid, maar voor de Katholieke Actie tevens een bruikbaar middel om zowel ware als reeds "afgedwaalde" gelovigen ...en ook niet-gelovigen nog eens *samen* te brengen in een ritueel dat best *iedereen* aanspreekt. De Kerk kon daardoor een hernieuwde "vitaliteit" uitstralen in het "uitdragen van het geloof" ...en meteen ook in het openbaar domein een opvallende en vaak luisterrijke "aanwezigheidspolitiek" voeren. Het waren "*bindmiddelen*" om de mensen met elkaar én met de Kerk te verbinden. Maar een rijke en waardevolle traditie dreigt thans verloren te gaan. En in Oostende is dat helaas reeds volop gebeurd. Men kan en zal aanvoeren dat dit te wijten is aan een fel gekrompen "animo" en als gevolg hiervan een gebrek aan figuranten. Doch de

praktijk leert dat het vooral een kwestie is van aanpak, leiding, basiswerking, coördinatie en organisatie, zodat zelfs in kleine dorpen, zoals (sedert 1152 !) in Voormezele bij Ieper, nog jaarlijks - en met toenemend succes! - een processie zijn rondgang maakt. Qui dit mieux?

Een gemiste kans ?

Vaststellend wat er intussen zo allemaal in de kerkelijke hiërarchie gebeurd is (en niet had mogen gebeuren), kan men zich geredelijk de vraag stellen, *hoe* de Kerk er *vandaag* in Vlaanderen zou aan toe geweest zijn indien “men” dergelijke hoogstaande priesters had laten doorstromen in de hiërarchie, in plaats van hen gans hun leven vast te spijkeren in “lagere regionen”, waarin zij niettemin een schitterende “horizontale carrière” gemaakt hebben ...want het bloed kruipt waar het niet gaan kan. En Christus heeft ook nooit de ambitie gehad om paus, kardinaal, bisschop, kanunnik of deken te worden, en zijn apostelen eigenlijk ook niet. De enige kroon die Christus aanvaard heeft, was een doornenkroon.

In Rome zag ik dat “veelbelovende” jonge priesters (ook van bij ons) al in een vroeg stadium werden “gekanaliseerd” naar het Vaticaan, om in één van de vele Congregaties of Colleges te worden “klaargestoomd” voor hogere ambten in de kerkelijke hiërarchie, in de Curie of in hun land van herkomst (de vorige paus is hiervan een schitterend voorbeeld). Het is een aanpak die teruggaat naar de Contrareformatie en die ongetwijfeld wel zijn nut bewezen heeft. En het deed mij denken aan het Belgisch systeem van “cabinetards”, jonge ambitieuze ambtenaren die soms al zeer vroeg via opeenvolgende ministeriële kabinetten een bliksemsnelle carrière beginnen om uiteindelijk te worden “geparachuteerd” op een topfunctie in de ambtenarij, als een mooie “fin de carrière”. Ook een aanpak die wel ergens zijn nut bewezen heeft. Maar toch ... waar blijven dan de “veldwerkers”? Katholieke Actie was blijkbaar goed genoeg om het “voetvolk” te leveren, op zichzelf al een hele verdienste, maar had er ook wat “doorstroming” naar de top mogen en kunnen zijn?? Cardijn was een uitzondering die de regel bevestigde, en zijn kardinaalshoed kreeg hij slechts op hoge leeftijd, toen zelfs Rome er niet meer omheen kon kijken dat deze priester in al zijn eenvoud een wereldbeweging had op gang gebracht.

Aan zijn “Geschiedenis van de Katholieke Actie in Nederland, 1934-1966” (Nijmegen, 1994) gaf Peter de Haan als ondertitel “*Van volgzaam elitestrijder tot kritische gelovige*”. Dát gaf inderdaad in een notendop de essentie weer van de snelle evolutie die de K.A. zowel bij ons als elders heeft doorgemaakt, en dit spijs de noodgedwongen onderbreking tijdens de oorlogsjaren. Overigens is de KSA/VKSJ nu nog steeds een jeugdbeweging die het zeer goed doet, met ruim veertigduizend aangesloten leden, verspreid over 290 plaatselijke groepen, en daarmee op twee na de grootste jeugdbeweging in Vlaanderen. En dat er uit de “volgzame elitestrijders” ook “kritische gelovigen” zijn naar voor getreden, dát heeft de geschiedenis intussen reeds voldoende bewezen, ook al heeft de officiële Kerk daarmee blijkbaar niet altijd voldoende rekening gehouden, ...overigens tot eigen schade en schande.

Twee Rome's in het “Rijke Roomse leven”

Door te zeer de nadruk te leggen op de relaties tussen Rome en Berlijn, hebben historici nog niet voldoende de wellicht al even belangrijke (en moeilijke) relaties onderzocht tussen Rome ...en Rome. Er waren toen immers twee Rome's : het Rome van het Vaticaan en het Rome van “il Duce” Benito Mussolini. Die twee Rome's zaten elkaar zeer dicht (en soms al te dicht) op de hielen, op en in een kleine geografische ruimte van slechts enkele vierkante kilometers. Die relatie tussen beiden was eigenlijk al even slecht als die ten aanzien van Hitler in het verre Berlijn, want beide dictators waren duidelijk in hetzelfde bedje ziek. In het Vaticaan was door de Curie een lijst opgesteld van “dwalingen van het fascisme”, gebaseerd op geschriften en toespraken van de Duce himself, ...maar evenwel nooit gepubliceerd om dezelfde redenen als in het geval van Hitler. Anderzijds kon

de Duce niet nalaten om, zij het steeds in besloten kring, voortdurend uit te vallen tegen de paus en de Curie. Ook de Katholieke Actie moest het ontgelden : naar zijn oordeel (en niet geheel onterecht!) zat zij te veel in politiek vaarwater en overigens beschouwde hij het autonoom en eigengereid optreden van de K.A. in Italië als een bedreiging voor de fascistische beweging en dus voor zijn regime. Doch het is nooit tot een regelrechte botsing gekomen. Naar buiten hield men van beide kanten de schijn hoog van een “*mariage de raison*” (bezegeld door het verdrag van Lateranen waardoor de stadstaat “*Cità del Vaticano*” is kunnen ontstaan), doch intern werd er een vaak vijandig “*dubbelspel*” gespeeld.

De lezer kan zich de vraag stellen of er in Rome al veel is veranderd? In een beleidsfunctie bij de FAO in Rome, heb ik zijdelings kunnen vaststellen dat de banden en de relaties tussen het Vaticaan en de huidige Italiaanse Staat zeer “*subtiel*” en dus nog steeds ondoorgrondelijk zijn, bovendien - nauwelijks waarneembaar - doorkruist door intriges van Opus Dei en van andere infiltratie- en drukkingsgroepen en ook van geheime extreemrechtse genootschappen zoals destijds de vrijmetselaarsloge “*Propaganda Due*” (P2), met uitlopers in ophefmakende schandalen zoals dat van de “*Banco Ambrosiano*” (voor het Vaticaan, naast gezichtverlies, bovendien een kolossale financiële aderlating!). Kortom, een krabbenmand, maar in Italië beperkt zich dat zeker niet tot Rome, want het land (vooral dan de “*Mezzogiorno*”) is al eeuwenlang in de greep van de maffia, hoewel de Italianen hiermee blijkbaar best weten te leven, ook al wordt de toestand nu uiteindelijk een onoplosbaar politiek, economisch en financieel “*imbroglio*”. Uiteraard hebben de talloze pelgrims en toeristen hiervan geen flauw idee, en het laat hen ook onverschillig want het is niet daarvoor dat zij naar Rome reizen. Zij overheersen massaal het Romeinse straatbeeld ...maar maken er eigenlijk geen deel van uit, als een bestendige en steeds wisselende invasie van vreemde wezens vanuit een andere planeet. Maar de “*autochtonen*” zelf (doorgaans vrij antiklerikaal) zijn van een en ander goed op de hoogte, en men kan dit “*aflezen*” uit allerlei moppen die er de ronde doen en uit rake en soms nogal scherpe spotprenten in de pers, waarin de Kerk zeker niet ontzien wordt.

Een belangrijk onderscheid met nazi-Duitsland lag wel in het feit dat in Italië vrijwel nooit antisemitisme bestaan heeft,...tenzij destijds in het ghetto van het Rome van de Pauselijke Staten. Indien de Duce insgelijks een “*rassenleer*” had willen ontwikkelen, dan had hij geen been om op te staan wegens het ontbreken van een traditie van vijandigheid jegens de joden of andere minderheidsgroepen. Toen paus Pius XI op 6 september 1938 een groep Belgische pelgrims in audiëntie ontving, zei hij “*in tranen*” : “*Antisemitisme is ontoelaatbaar. Trouwens, in geestelijk opzicht zijn wij, als christenen, allen semieten*”. Dat was duidelijke taal (en dit werpt een *ander* licht op de houding van de latere paus Pius XII jegens de joden), doch het is andermaal merkwaardig maar niet verbazingwekkend dat in de “*Osservatore Romano*” (het “*parochieblad*” van het Vaticaan) met geen woord gerept werd over die uitspraak. “*Feind hört mit!*”. Het vaak aangeklaagde “*stilzwijgen*” van Pius XII omtrent de Holocaust, lag volledig in de lijn van de “*terughoudendheid*” en het politiek opportunisme van zijn voorganger. Dat laatste werd vooral ingegeven door de overtuiging dat een breuk met Hitler weinig of geen zin had ...omdat het duidelijk was dat het Duitse volk zich bijna volledig achter Hitler had geschaard (en dus eveneens de meeste Duitse katholieken!) en dat hierdoor de kerkelijke hiërarchie in Duitsland “*ipso facto*” zelf niet te vinden was voor “*een doortastend optreden*”.

Een verband met het Marie-Joséplein ?

Waarom nu hier deze toelichting omtrent “*die twee Rome's*”? Heel eenvoudig omdat in ons land de kerkelijke hiërarchie en ook een groot deel van de geestelijkheid, aangevoerd door kardinaal Van Roey, de blik strak gericht hield op Rome, *en heel wat minder op Berlijn*. En “*Rome*” betekende hier ook het “*andere Rome*”, het Rome van de Duce ...én het Rome van het Italiaanse koningshuis dat door huwelijksbanden nauw verbonden was met de Belgische koninklijke familie. Ook nu nog

is er in Oostende een Prinses Marie-José-plein, en niemand staat erbij stil wat dit in politiek en historisch opzicht eigenlijk betekent, rekening houdend met de dubbelzinnige rol van het Huis van Savoye, vanaf de jaren twintig tot zelfs in de jaren tachtig (toen bleek dat prins Victor-Emanuel van Savoye lid was van P2, samen met o.a. Silvio Berlusconi!). Anderzijds was kardinaal Van Roey vanzelfsprekend een trouwe dienaar van de Kerk van Rome, maar hij was tevens een intieme vertrouweling van het Belgisch Koninklijk Hof,...en de geschiedenis heeft daarvan nogal opzienbarende bewijzen geleverd.

Overigens was nazi-Duitsland in de vroege jaren dertig internationaal zeker nog niet de "boeman". Vooral in "zakelijke" kringen bestond er zelfs een "gunstige vooringenomenheid" voor die buitengewoon ondernemende Herr Hitler en het "heroprijzend" Duitsland. Uiteraard was tevens de kerkelijke hiërarchie daar niet helemaal vrij van, vooral ook omdat die aardige Herr Hitler in Duitsland in snel tempo "schoon schip" maakte met communisten, socialisten en syndicalisten, en ook die "dominerende joden" een toontje lager wou doen zingen. Slechts wanneer ook Duitse katholieken aan de beurt kwamen, begonnen onze prelaten zich enigszins "ongemakkelijk" te voelen. Die vrij positieve of op zijn minst "neutrale" perceptie van het fenomeen "Hitler" leidde trouwens nog tot lang na de oorlog kennelijk een taai bestaan. Zo had het "Verschueren Groot Geïllustreerd Woordenboek" het bij de 9^e uitgave in 1991 nog steeds over een "Duits staatsman" (analoog met destijds in de "Larousse" ...een "homme d'Etat allemand"), een definitie die zelfs in Duitsland niet meer aanvaardbaar is! Je moet al een Churchill zijn om nu nog te kunnen doorgaan als een "staatsman", want met dat begrip wordt heden ten dage nogal karig en zuinig omgesprongen, en terecht! Het *vroegtijdig* verzet tegen de nazi's en hun trawanten "in tempore non suspecto" kwam dan ook enkel uit "linkse" hoek : uiteraard de communisten evenals de socialistische partij en vakbeweging, doch al evenzeer de christelijke arbeidersbeweging en (in zekere mate) de Katholieke Actie.

Slotsom : Het was een verwarde en verwarrende tijd, en dat maakte het niet zo eenvoudig voor het tot stand komen van een passende besluitvorming, en dit zowel voor wereldlijke als voor geestelijke leiders. Maar het zijn de stille werkers aan de basis, de wroeters van het eerste uur, die het uiteindelijk hebben waar gemaakt door duidelijk te stellen waar het eigenlijk om ging. Precies omdat dit in alle stilte en zonder enige ruchtbaarheid gebeurde, heeft men daarvan in Oostende (zoals overal elders) wellicht niet zoveel gemerkt. Maar de latente en blijvende gevolgen van hun activiteiten zijn wél merkbaar gebleven, althans voor al wie oplettend toeziet op al wat er destijds gebeurd is ...en nu nog gebeurt.

Het zal de lezer zijn opgevallen dat in deze bijdrage veel sprake is van "Rome" terwijl het plaatselijk gebeuren in Oostende blijkbaar weinig aan bod komt. De reden hiervoor is zeer eenvoudig : het plaatselijk gebeuren was *overal* aan de basis een getrouwe "afspiegeling" van wat er werd beslist *aan de top*, in het Vaticaan. Alle neuzen wezen in de richting van Rome en niemand mocht het wagen een enigszins afwijkend standpunt of een eigen houding aan te nemen. "Roma locuta est, ergo ...". Het was immers een *zeer autoritaire* tijd ...en dat werd toen ook algemeen aanvaard, *ook in andere*, niet-kerkelijke domeinen. Bijgevolg, indien men zich wil verdiepen in het toenmalig *plaatselijk* gebeuren, volstaat het eigenlijk zich een beeld te vormen van de *algemene* tendens binnen de toenmalige Kerk, wat alzo een "conditio sine qua non" is om begrip te kunnen opbrengen voor de "plaatselijke toestanden". Indien "de vis aan de kop begint te stinken" (en niet aan de staart), dan is het van groot belang dat je ten minste weet en beseft *hoe en waardoor* die vis al dan niet kan beginnen stinken!

Hulp aan oorlogsmisdadigers

Om terug te komen op Hochhuth en andere "kritische" auteurs : was Pius XII ook betrokken in hulp die na de oorlog vanuit kerkelijke middens werd geleverd aan oorlogsmisdadigers? De

vrijgegeven archieven werpen ook hier een *ander* licht op een zeer omstrede kwestie, want hieruit komt een raadselachtige figuur naar voor, Alois Hudal, een Oostenrijker, "titulair bisschop" en als dusdanig lid van diverse Congregaties van de Curie, waarbij hij zich steeds "tolerant" en "begrijpend" had opgesteld tegenover het nazi-regime. Ofschoon bijzonder ambitieus heeft hij steeds naast de kardinaalshoed gegrepen. In het Vaticaan werd hij niet helemaal "au sérieux" genomen en werd hij min of meer beschouwd als zijnde een "nuttige idioot" die af en toe wel eens van pas zou kunnen komen, al was het maar omwille van zijn kennis van het Duits en van Duitse en Oostenrijkse toestanden. Eigenlijk wilde de Curie deze in Berlijn goed aangeschreven monseigneur (aldaar ironisch de "hoftheoloog van de NSDAP" genoemd) "achter de hand" houden, "just in case", meer bepaald voor het geval Rome eventueel ooit zou bezet worden door Duitse troepen (wat in 1943 inderdaad gebeurd is) om dan te kunnen beschikken over een voor beide partijen aanvaardbare "bemiddelaar".

Door wat *na de oorlog* zou volgen via deze "bemiddelaar", kwam echter een "Achillespees" bloot te liggen in het pauselijk gezag. Mgr. Hudal (blijkbaar niet zo "idioot") had al die jaren listig gebruik gemaakt van de voor de buitenwereld zorgvuldig verborgen *interne* verdeeldheid en naijver tussen de diverse Congregaties van de Curie (blijkbaar een constante, en dan begrijp je het voornemen van de huidige nieuwe paus om "de Curie te hervormen", waarbij wij hem uiteraard veel succes toewensen!). In werkelijkheid leek de paus de plak te zwaaien over een complex geheel van *slecht gecoördineerde* afdelingen, een Vaticaanse "kapellekensbaan" waarin al die prelaten - in godvruchtige aanbidding voor zichzelf - het zichzelf konden veroorloven om min of meer *een eigen weg* te volgen. Het Vaticaan als een "monolithisch blok" is aldus eigenlijk een *mythe* geweest. Volledigheidshalve moet hieraan toegevoegd worden dat deze "interne verdeeldheid" al eeuwenlang ook een "systeem" was waardoor de opeenvolgende pausen, onder het motto "Divide et impera", de uiteenlopende fracties binnen de Curie *tegen elkaar* konden uitspelen. Want niemand schijnt zich al ooit de vraag te hebben gesteld : hoe is het mogelijk dat één enkele persoon (bovendien hoogbejaard en doorgaans niet bijster gezond) eenzaam aan de top een absoluut moreel en hiërarchisch gezag kan blijven uitoefenen, niet alleen in Rome maar over ruim de helft van deze planeet? De vraag was (en is) dus alleen nog maar : *Hoe* hou je dit *verborgen voor de buitenwereld*?

De interne zwakheid van het pauselijk gezag werd al duidelijk (ook voor "outsiders") o.a. wanneer Mgr. Hudal in *Leipzig* "Die Grundlagen des Nationalsozialismus"(1937) publiceerde, waarin het beleid van het Heilig Officie (de voormalige *Inquisitie!*) terzake bijna *stelselmatig* werd ondermijnd. Daarop werd hij niet teruggestuurd naar zijn "heimat" ...en zijn boek werd niet eens op de Index geplaatst! Hudal bleef gewoon in Rome als "adviseur". Doch hij besepte kennelijk niet dat zijn rol nu wel was uitgespeeld, want hij bleef de kardinalen bestoken met ongevraagd "advies", zoals op 2.11.1938 een memorandum over de moeilijke situatie van de Kerk in Oostenrijk na de *Anschluss*, en waarin hij stelde dat het ging om een probleem van "een gebrek aan kerkelijk leiderschap", ...niet te wijten aan het brutaal en eenzijdig optreden van de nazi's. Hij zag duidelijk zichzelf als "de sterke persoonlijkheid" die - uiteraard intussen te promoveren tot aartsbisschop - in Wenen opnieuw "orde op zaken zou stellen".

Deze intrigant wist zijn positie te versterken tijdens de korte episode van de Duitse bezetting van Rome(na de val van Mussolini in juli 1943). Een lang gekoesterde droom ging toen in vervulling. Hij werd de contactpersoon met generaal Stahel, militaire gouverneur van Rome, in verband met de pogingen van de paus tot stopzetting van de deportatie van Romeinse joden. Maar zijn nut als "communicatiekanaal" bleef beperkt tot deze korte episode.

Doch na de oorlog wist hij zich te nestelen in de Oostenrijkse afdeling van de "Pauselijke Commissie voor Gevangenen en Vluchtelingen", ogenschijnlijk een "onschuldige" caritatieve organisatie maar in werkelijkheid al spoedig een "doorgeefluik" in een ontsnappingsroute ten behoeve van ondergedoken oorlogsmisdadigers, die vooral in het "bruine" Oostenrijk een eerste

toevlucht en onderdak vonden. Het is zeer de vraag of men in Rome daarover ooit veel heeft vernomen, althans toch niet "in tempore non suspecto". Vermoedelijk ging de onverbeterlijke Mgr. Hudal - zoals steeds - volledig op eigen houtje te werk. Hierbij kon hij rekenen op de "caritatieve" medewerking van bepaalde kloostergemeenschappen (de zgn. "Kloosterroulen") in de "Rattenlinien" die hij had opgezet doorheen Europa en tot in Zuid-Amerika. Men mag geredelijk ervan uitgaan dat die kloosters gedreven werden door louter christelijke naastenliefde, zoals onlangs ook nog gebleken is bij de hevige beroering rond de opname van de vrouw van Dutroux in een klooster in de buurt van Namen. Doch de publieke opinie wordt spontaan gedreven door een eigen rechtsgevoel, "das gesunde Volksempfinden", dat niet noodzakelijk strookt met een soms nogal wereldvreemde vorm van christelijke "caritas". "Geef aan Caesar wat aan Caesar toekomt, en aan God wat aan God toekomt".

Dankzij Hudal konden een aantal oorlogsmisdadigers ontsnappen naar Zuid-Amerika en daar een nieuw leven opbouwen, o.a. de beruchte Adolf Eichmann, "architect" van de Holocaust, en de niet minder beruchte SS-dokter Mengele, de "engel des doods" in Auschwitz, en voorts nog andere nazi-beulen die trouwens in hun nieuwe "heimat" soms al vlug hun "expertise" ter beschikking stelden van genadeloze rechtse dictaturen, zoals in Boliviaë, Brazilië, Uruguay, Chili en Argentinië. Voor dergelijke sadisten een prettig "tweede" leven waarborgen, en een mooie oude dag, in alle peis en vrede, door niemand verontrust, ... is dat nog "christelijke caritas"? En wat dan met het theologisch begrip "Gods immanente gerechtigheid" ?? Anders dan Hochhuth e.a. hadden gedacht, was de Kerk niet zozeer betrokken bij de Holocaust doch veeleer *bij de naweeën* van de Holocaust. Was de Kerk als dusdanig hiervoor schuldig of medeschuldig? Allicht niet rechtstreeks, doch ongetwijfeld wel *indirect* ... via onbetrouwbare creaturen, jarenlang zelf gekweekt en continu in stand gehouden "in eigen boezem". Na de oorlog werd de prangende vraag gesteld "Waar was God in Auschwitz?". Men kan aldus evengoed de vraag stellen "En waar was God *daarna* ? ". Zowel christenen als niet-christenen blijven hierbij met levensgrote en onbeantwoorde vragen zitten, en zoveel jaren na de oorlog geeft dit nog steeds een onbehaaglijk gevoel, gelet ook op de verregaande en massale straffeloosheid van zoveel daders en medeplichtigen in de misdaden van het nazi-regime.

Deze blijkbaar goed georganiseerde "vluchtelingenorganisatie" was logischerwijze ook bedreven in het maken van valse paspoorten, visa en andere documenten. Toen de geallieerde geheime diensten dit ontdekten en rapporteerden aan het Vaticaan, werd deze "bruine bisschop" daar uiteindelijk de laan uitgestuurd, waarna hij - duidelijk nog steeds van geen kwaad bewust - zich mopperend en verbitterd terugtrok in zijn "heimat" en zich enkel nog wijdde aan zijn "gedenkwaardige" memoires, gepubliceerd onder de nogal vreemde titel "Römische Tagebücher. Lebensbeichte eines alten Bischofs" (1976, Graz, Oostenrijk). (7)

Men kan zich niet van de indruk ontdoen dat het Vaticaan een systeem van "twee maten en twee gewichten" heeft gehanteerd. Progressieve theologen en bisschoppen (men hoeft geen namen te noemen want ze zijn ruim bekend) kregen het doorgaans zwaar te verduren, terwijl bedenkelijke personages bestendig de hand boven het hoofd werden gehouden, ja zelfs "bis zum bitteren Ende". Was ook dat een aspect van het Rijke Roomse leven? Of was het gewoon een manier om confrontatie uit de weg te gaan met personen die de "voorgevel" vormden van machts- en drukkingsgroepen met wie de Kerk liever zoete broodjes wou blijven bakken? Dit ten nadele van valabele en waardevolle elementen uit eigen midden, en uiteindelijk *ten nadele van de Kerk zelf*? "De Kerk moet dienen, of ze dient tot niets!", zegde de charismatische Mgr. Jacques Gaillot, in 1995 door de paus afgezet als bisschop van Evreux, reden waarom al lang mistevreden katholieken zich dan definitief hebben afgekeerd van de Kerk van Rome om zich terug te trekken in een vorm van "interne christelijke ballingschap". *Christus imperat* ?

In zijn verfilmde roman "The painted veil" (1925) schrijft Somerset Maugham (zelf geen katholiek) over dit rotsvast en onwankelbaar geloof ten tijde van dat "Rijke Roomse leven" :

“Misschien hebben zij een geheim dat hun leven totaal verandert ? Het gaat alleszins om méér dan hun geloofsovertuiging, het gaat nog veel dieper en is daardoor nog meer betekenisvol”.

Addendum : de protestantse oppositie tegen Hitler

In België zijn er niet zoveel protestanten, maar in Oostende is er sedert de tweede helft van de 16e eeuw (voorafgaand aan het beleg van Oostende) een stevige en blijkbaar onuitroeibare geuzentraditie ontstaan, zodat er alhier - uniek in België - niet alleen een Evangelische maar ook een Anglicaanse kerk is (met daarnaast dan ook nog een flink aantal actieve vrijzinnigen, duidelijk ook “nazaten” van die geuzen). Vanuit dit oogpunt kan het misschien voor sommige Oostendenaars interessant zijn, indien hier ook even nader wordt ingegaan op de *protestantse* oppositie tegen Hitler (met ongetwijfeld diverse vertakkingen tot in ons land).

Dit verzet werd in Duitsland vooral belichaamd in de figuur van dominee **Martin Niemöller** (1892-1984). Tijdens W.O.I was hij als reserve-officier van de Kriegsmarine de commandant van een U-boot, ...niet zo meteen het voorportaal van een leven in dienst van de Heer, maar toch een uitstekende *mentale* voorbereiding op wat hem in een later leven te wachten stond. Getekend door oorlogservaringen ging hij in 1919 theologie studeren en werd hij vervolgens predikant. Aanvankelijk sympathiseerde hij met het opkomend nationaal-socialisme als grote en nieuwe “gemeenschapsstichter”. Maar al vlug zag hij dat het de verkeerde richting zou uitgaan. Hij werd de oprichter van de “bekennende Kirche”, een kerkelijke verzetsbeweging van Duitse protestanten. Na een opvallende preek tegen Hitler op 19 juni 1937 werd hij opgepakt door de Gestapo en opgesloten in KZ-Sachsenhausen en later in KZ-Dachau, acht lange en gruwelijke jaren die hij slechts kon overleven door een buitengewoon sterke overlevingsdrang en een onverwoestbaar geloof in zichzelf en in God. Hij is vooral bekend geworden, ook in het buitenland, door een kort, eenvoudig en kernachtig (en *nog steeds zeer actueel*) gedicht “*Ik heb gezwegen*”, dat hij toen schreef tijdens zijn gevangenschap :

“Toen de nazi’s de communisten oppakten, heb ik gezwegen, want ik was geen communist.
Toen ze de socialisten gevangen namen, heb ik gezwegen, want ik was geen socialist.
Toen ze de syndicalisten kwamen halen, heb ik gezwegen, want ik was geen syndicalist.
Toen ze de joden opsloten, heb ik gezwegen. Ik was immers geen jood.
Toen ze de katholieken arresteerden, heb ik gezwegen. Ik was immers geen katholiek.
En toen ze mij oppakten, ...was er niemand meer die nog kon protesteren. “

Na de oorlog bleef dominee Niemöller actief in allerlei protest- en verzetsbewegingen. Zijn levensloop verliep parallel met deze van een andere protestantse theoloog en predikant : de alom bekende doch jong gestorven **Dietrich Bonhoeffer** (1906-1945). Onder het nazi-bewind vond hij de weg naar de “bekennende Kirche”, spijs tegenstand binnen zijn eigen lutherse kerkgemeenschap. Hij nam deel aan de samenzwering tegen Hitler, wat hem noodlottig werd. Hij werd ter dood veroordeeld, bleef een tijdlang opgesloten, doch op 9 april 1945 werd hij toch nog terechtgesteld in KZ-Flossenbürg, een paar weken voor de bevrijding van het kamp en kort daarna de capitulatie van Duitsland, ...kenschetsend voor die laatste dagen van dat waanzinnige “Derde Rijk”. Zijn laatste woorden waren “Dit is het einde, maar voor mij is dit het begin van het leven”. Hij heeft een hele reeks werken en publicaties achtergelaten die nu nog altijd herdrukt en gelezen worden. In die zin was dit inderdaad “het begin van het leven”.

Zowel bij de katholieken als bij de protestanten heerste er in Duitsland grote verdeeldheid ten aanzien van het nationaal-socialisme, zelfs nog na de oorlog. De meerderheid behoorde tot de “Mitläufer” en slechts een kleine minderheid heeft zich actief ingezet tegen het regime. Zij die verzet pleegden, hebben doorgaans de oorlog niet overleefd. Maar zij leven nu nog voort in de

herinnering én in de bewondering van heel wat jonge Duitsers, die moed en inspiratie vinden in hun geschriften, boeken en publicaties. Hun offer is dus blijkbaar niet tevergeefs geweest.

(wordt vervolgd)

VERTALING :

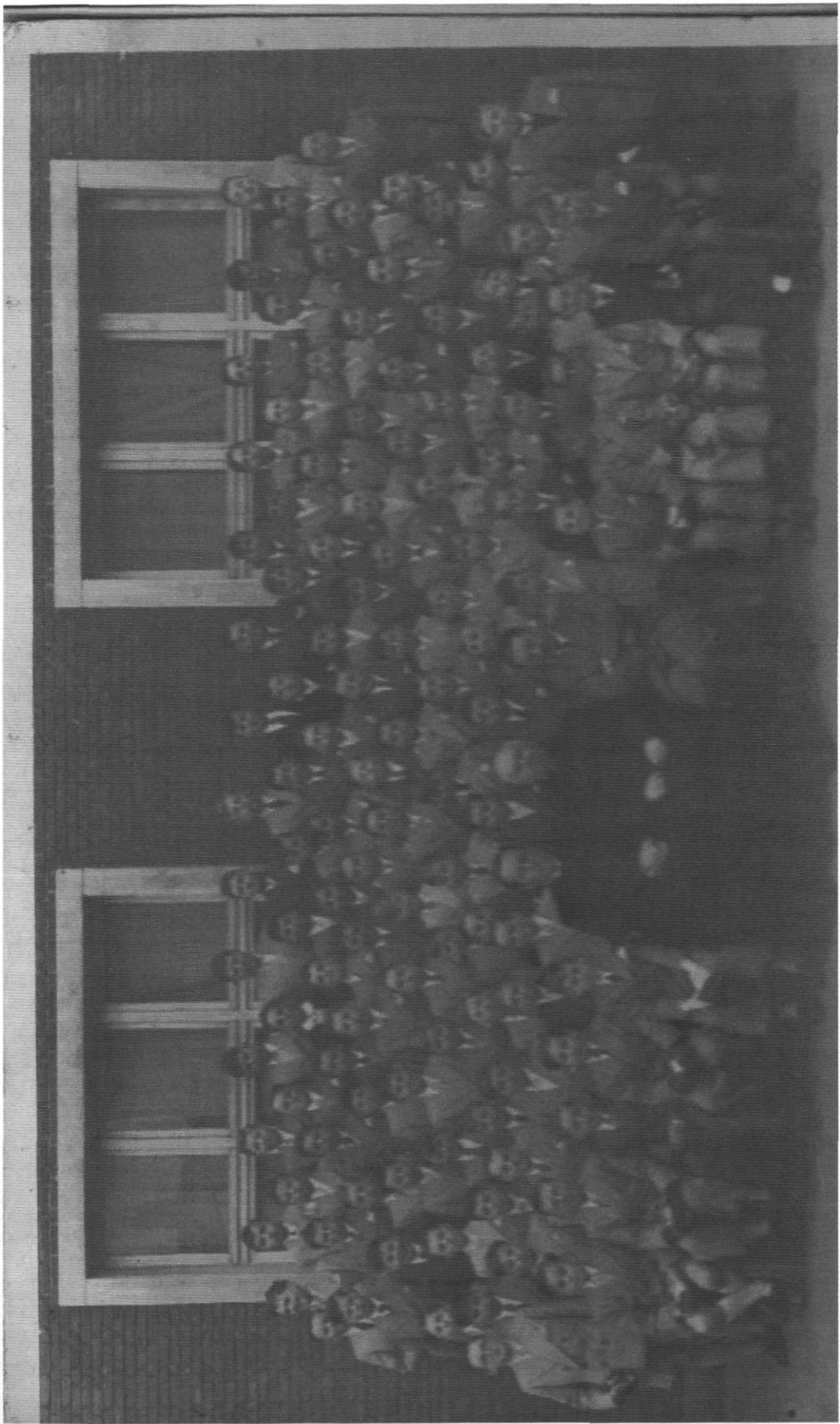
- (1) “Ver verwijderd van het geloof én van een begrip van het leven, dat met dat geloof moet overeenstemmen”
- (2) “Behoort niet tot de gelovigen, al wie, in een pantheïstische vaagheid, God gelijk stelt met het heelal, God verwereldlijkt in de wereld én de wereld vergoddelijkt in God”
- (3) “De kinderen van Israël gingen de Heer tegemoet, wuivend met olijftakken, al roepend “Gezegend zij de Zoon van David!”.
- (4) “allemaal kletsboek en je reinste onzin, enkel goed genoeg voor bijbelvorsers”
- (5) “De denkfout van Hitler was zijn veronderstelling dat een dubbel staatsburgerschap de integratie in het Grootduitse Rijk zou verhinderen. Maar dat argument was vals. Indien de Vlamingen zouden gedwongen worden in één en dezelfde richting, dan zouden zij geenszins afstand doen van hun taal, cultuur, herkomst, godsdienst of denkwijze”.
- (6) “Door hun verweer werden zij daarom nog geen daders. Juridisch waren hun handelingen geen strafbaar feit doch een daad van wettige zelfverdediging”.
- (7) “Romeinse dagboeken. De levensbiecht van een oude bisschop”

De illustraties komen uit de collectie van Roger Jansoone.

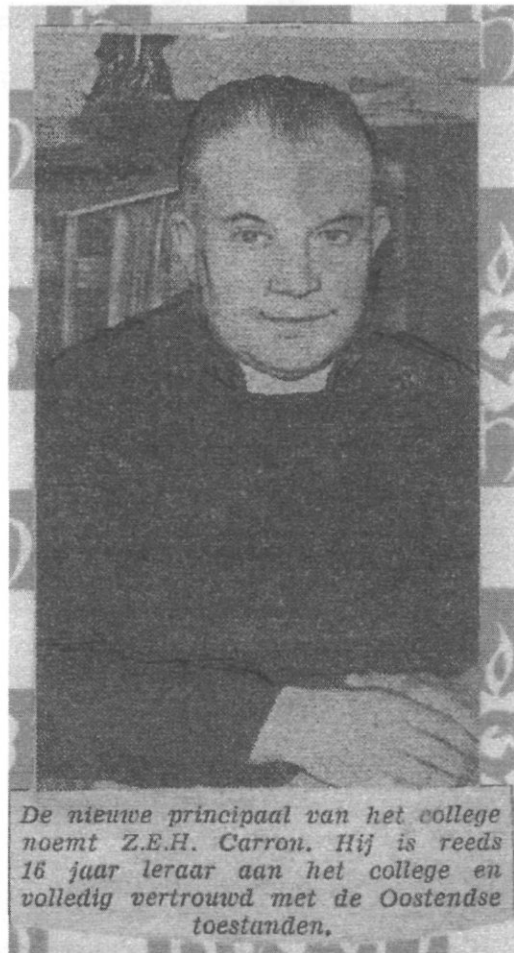
2

Joris Sarrazyn, pionier en stichter van de christelijke coöperatieven in Oostende

Uit het *Rijke Roomse leven* : een indrukwekkende groep Plechtige Communicanten van het College, 1951 (wie herkent zich nog op deze groepsfoto?)

De nieuwe principaal van het college noemt Z.E.H. Carron. Hij is reeds 16 jaar leraar aan het college en volledig vertrouwd met de Oostendse toestanden.

Principaal Arsène Carron (foto in "De Zeewacht" bij zijn aanstelling in 1953)

Uit het *Rijke Rode Leven* : 1 mei-betoging Oostende, 1928